УДК 94(477): 929 О.Теліга

Жанна Кулик

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Досліджуються життєві цінності, патріотичні позиції, риси характеру поетеси Олени Теліги на основі документів особового походження, а саме – листування поетеси з її близькими подругами Наталею Лівицькою-Холодною, Ксенією Світлик та Дарією Беч. Автор подає відомості про кількість листів як до поетеси, так і адресованих нею. Перед нами у листуванні розкривається вимогливе ставлення поетеси до такого почуття як кохання, підкреслюється важливість дружби. Автор приділяє увагу педагогічному хисту поетеси.

Ключові слова: Олена Теліга, листування, патріотичні позиції, риси характеру, педагогічний хист.

Розуміння ролі особистості в історичному процесі потрібно проводити комплексно і цілісно. У цьому нам сприяє, зокрема і листування досліджуваної постаті з рідними та друзями. Адже безпосередньо у цьому спілкуванні проявляються повною мірою усі риси, притаманні людині: життєві позиції, погляди, ставлення до оточуючих, риси характеру. В цій статті спробуємо частково проаналізувати джерела особового походження Олени Теліги, та на їх прикладі, зокрема, листування з друзями, будемо намагатися розкрити систему її життєвих цінностей.

У цій статті акцентуємо увагу на листуванні поетеси з подругами,а саме: з Наталею Лівицькою-Холодною, Даркою Беч, Ксенією Світлик. Це листування обране нами не випадково, адже вони демонструють складні умови емігрантського життя поетеси у Польщі, дають нам можливість крізь призму товариських стосунків з подругами осягнути характер поетеси.

Епістолярна спадщина О. Теліги кількісно незначна. Багато втрачено назавжди. Умови емігрантського життя осіб, із якими вона листувалася, переїзд із країни у країну, із континенту на континент, війна, підпілля, арешти, руїна – все це не сприяло збереженню листів навіть від дуже дорогих їй людей. Знаючи товариський характер О. Теліги, можна припустити, що писала вона листів багато, маємо про це й безпосередні свідчення деяких її адресатів [1, с. 7]. Так, Юрій Клиновий (Стефаник), згадуючи про своє знайомство з Оленою Телігою на іменинах у [1, с. 7] Дмитра Донцова у Львові в 1938 році, писав: "З того часу ми досить жваво кореспондували, Олена Іванівна написала мені яких 20 листів, я їй не менше – і її, і мої листи, здається, загинули" [4, с. 383]. Олег Жданович свідчив, що Олена Теліга, хоч і рідко, листувалася з Юрієм Кленом [6, с. 1043]. Про те, що Олена Теліга досить регулярно писала йому листи під час свого повернення в Україну, згадував Євген Маланюк [4, с. 383]. Його архів, що зберігається в УВАН у Нью-Йорку, ще не описаний і не маємо відомостей чи є там листи О.Теліги. Сама О.Теліга не раз згадувала про своє листування з Леонідом Мосендзом і навіть присвяченій йому поезії дала заголовок "Лист". Є згадки й про листування її з іншими особами.

Перед тим, як розпочати детальніше аналіз листування О. Теліги, хотілося б навести відомості про відомі нам її листи:

Найбільший за обсягом епістолярій опублікований у книзі "Матеріали до історії літератури і громадської думки: листування з американських архівів 1857–1933" [8, с. 147]. Тут вміщено 35 листів Олени Теліги до Наталі Лівицької-Холодної за 1932–1933 рр., один лист Н.Лівицької-Холодної до О. Теліги, три листи до неї від Д. Донцова.

Улас Самчук у книгах "На білому коні" (Нью-Йорк; Мюнхен, 1956 р.) [8, с. 147], "На коні вороному. Спомини і враження" (Вінніпег, 1975 р.) [8, с. 147] та в нарисах "Побачимось у Києві" [8, с. 147] і "На шляху до Києва", вміщених у книзі "Олена Теліга. Збірник" [8, с. 147], повністю або частково цитує 5 листів О. Шовгенової (Теліги) до нареченого, а потім чоловіка Михайла Теліги. Ці листи були у валізі, яку він залишив У. Самчукові, коли зупинявся у нього в Рівному в листопаді 1941 р. проїздом до Києва. Подальша їх доля невідома. В архіві У. Самчука, переданому з Канади в Україну, який зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України, вони відсутні.

П`ять листів О. Теліги зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: три листи Б.-І.Антонича (1934, 1935 і 1937 рр.) і листівка та лист до Є. Пеленського (1934, 1936 рр.) [8, с. 147].

У копіях, надісланих Національною бібліотекою Варшави, у яких зберігається архів Д.Донцова, маємо три листи О. Теліги: один – від 17 жовтня 1928 р. до редактора "Літературно-Наукового Вістника" і два 1939 р. до редакції "Вістника" з приводу її рецензії на збірку Є. Маланюка "Перстень Полікрата" [8, с. 147].

У дні відзначення 90-літнього ювілею О.Теліги за сприяння посольства України в Чехії були одержані з архіву Праги копії листа О. Теліги до професора Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі І.Кабачківа від 10 квітня 1930 р. і чернетки його відповіді [8, с.148].

О.Жданович у книзі "Олена Теліга. Збірник" [8, с.148] опублікував лист О. Теліги до редакції "Вістника" від 12 грудня 1935 р., який був уміщений в цьому часописі в 1936 р. (кн. 1), та до Олега Лащенка від 15 січня 1942 р. під заголовком "Останній лист Олени Теліги".

Отже, комплекс листів, які є в нашому розпорядженні, складається з 51 листа О. Теліги до різних респондентів і 5 листів, адресованих їй. Їх всебічний аналіз дозволяє отримати різнопланову інформацію, цінну для істориків і літературознавців. Спеціалісти з епістолології справедливо відзначають, що приватне листування містить багатий інформаційний потенціал, на перший план ставлять суспільно-політичну інформацію і далі виділяють такі її "шари": культурна, фахова, просопографічна (вік особи – автора, статус, духовність, риси характеру, особливості ментальності, генеалогічні дані тощо), персоніфікована (особа, її місце в суспільстві, історії, державі), географічна, хронологічна, лінгвістична тощо [8, с. 148].

Оскільки епістолярії – джерела особового походження і інформація просопографічного характеру є найадекватнішою, ставимо її на перший план, відзначивши ту особливість цього джерела, що приватні листи, у більшості своїй, адресувались особам, які перебували з кореспондентом у дружніх, родинних або приятельських стосунках, не були розраховані на оприлюднення, отже, вміщена у них інформація вирізняється особливою щирістю [8, с.148].

Виходячи зі сказаного, умовно виділимо у епістолярній спадщині О. Теліги таку інформацію: 1) просопографічну (про автора листів як особистість, її світогляд, морально-етичні принципи, культурний рівень, захоплення, родинні стосунки, біографічні дані, умови життя і побуту і т.д.; 2) суспільно-політичну; 3) про культурне і літературне життя української еміграції; 4) про естетичну концепцію і творчу лабораторію О.Теліги як поетеси [8, с. 148].

Цікавим є листування між О. Телігою та К. Світлик і Д. Беч. Спогади яких переносять нас у Варшаву 1936–1938 рр., коли дві молоді галичанки приїхали туди навчатися: К. Світлик – у дворічній школі фотографів, а Д. Беч – в Інституті ручних робіт і малюнків. Вони увійшли до "Студентської громади", відвідували студентські вечірки, диспути. Саме там познайомилися з О. Телігою, яка взяла їх під свою опіку. Теліги бували досить частими гостями у скромній кімнаті дівчат, яку вони наймали на одній із центральних вулиць Варшави. Теліги жили у віддаленому від центру районі, тому після студентських вечірок, відвідувань кіно чи інших розваг у місті купували тістечка і заходили до дівчат на чай. До пізнього вечора іноді точилися там нескінченні розмови. Як згадувала Д. Беч, О. Теліга дуже любила слухати розповіді К. Світлик про боротьбу націоналістичної молоді в Галичині [10, с.13].

Згідно зі спогадами К. Світлик, саме вона познайомила Олега Штуля з О. Телігою. Склалося приємне товариство, до якого належав також [10, с.13] Український літературний критик І. Коровицький, на той час уже магістр філософії.

Отже, у нашому розпорядженні: 4 листи і 4 листівки до К. Світлик, 1 лист і листівка до Д. Беч. Хронологічно вони охоплюють період від 6 серпня 1936 р. до 4 квітня 1939 р.

Перша листівка надіслана К. Світлик із Заліщиків 16 серпня 1936 р., у якій О. Теліга відпочивала разом з чоловіком Михайлом у товаристві Д. Донцова.

У листі від 9 серпня поточного року Олена писала: "Тиждень вже живу в Заліщиках і насолоджуюсь сонцем, Дністром, прогулянками і товариством Доктора. Гарно мені тут" [10, с. 13].

Цей лист проливає світло й на деякі аспекти стосунків між О. Телігою й особами, які її оточували, зокрема, з І. Коровицьким. Про щирі почуття до Олени Теліги свідчить присвята його поетичної збірки "Віще зілля", яка вийшла 1936 року у Львові: "Пані Олені Телізі". Чи не розмовами з нею були навіяні такі рядки:

Звичайний вечір.Тільки зустріч.
Блакитний дзвін на місто сплив.
Пішов крізь вулицю, несучи
Дитячу жменю Ваших слів [10, с. 13].

У згаданому листі О. Теліги до Ксені читаємо: "Коли Ви поїхали з Варшави, стало зовсім порожньо. Особливо для Івана. Зустрічалися ми з ним часто, майже щодня. Сварилися теж дуже часто, але ще частіше розмовляли з ним довго і по-приятельськи. Був він дуже бідним, бо бракувало йому дуже Вас…" [10, с. 13].

У цьому ж листі згадуються ще двоє близьких приятелів Олени Теліги – О. Штуль і С. Кушніренко. У ставленні до першого вже проглядаються ті почуття, які пізніше проявляться у присвячених йому сонетах "Напередодні": "Олег пише часто. Писав вже й сюди. Мій дорогий хлопче!". Вона співчуває своєму юному другові, який переживає тяжкі часи: батько поїхав у справах парафії до Крем`янця, "а Олег взяв все господарство в свої руки і працює тяжко, та ще мучається

думками, чи вдасться цього року і йому, і братові виїхати з села. Бідний хлопець". У наступних листах Олег також згадується часто [10, с. 13].

О. Теліга високо цінувала особистість і поетичний талант С. Кушніренка. У листі від 9 серпня 1936 р. до згадуваної К. Світлик вона писала: "Кілька разів був у мене Кушніренко…Розмовляли з ним багато, до полуночі і за північ. Чим більше я його пізнавала, тим більше набирала до нього пошани. Яка це горда, шляхетна і вперта вдача! І до того-талановитий на рідкість. Буде з нього здається тип людини, що ми так мало знаємо: яка вміє єднати слово з ділом" [12, с. 19].

Як відомо, С. Кушніренко присвятив вірша поетесі під назвою "Психопортрет. Олена Теліга" [12, с. 113]. Вважаємо за потрібне надрукувати його тут, позаяк творча спадщина С. Кушніренка, на жаль, ще мало відома загалу:

Природньожива, мов потік балакуча,
Залюблена в ритміку сонячних днів.
Хоч пройдений шлях – це кряжі, навіть кручі,
Обличчя не знає: що смуток, що гнів.
Глибоко в душі вся іржа, вся гірчавінь –
Вона ж молода і фіглярно-струнка!
І ось елєгантських, майстерних рядках
Прибоєм хвилює життя над почате.
В очах ще дитинство і танці, і сальта,
Так близько ще жарт і палкий каламбур…
"Чекайте! Ні матері вдома, ні тата,
Закурим?" [12, с. 113].

З листів дізнаємося, що О. Теліга мала намір організувати видання газети, що з деяких питань розвитку української культури, у тому числі мови, вона відстоювала свою позицію, дискутувала з товаришами, зокрема, з І. Коровицьким. У листі до К. Світлик від 3 серпня 1937 р. писала: "Дуже чекаю на приїзд Івана. Скучила вже за ним, та й хочу нарешті вияснити остаточно справу з газетою, яку ми хочемо видавати. Є багато пунктів, на яких ми не сходимося з Іваном. Я б хотіла, щоб ця газета булла справді гостра, безкомпромісова, щоб можна було там критикувати все, що гальмує наш національний розвиток" [10, с.13].

Надзвичайно яскраво розкривають листи такі риси характеру Олени Теліги, як гостинність, товариськість, вірність і самовідданість у дружбі. 3 серпня 1937 р. писала вона К. Світлик: "Наразі в Варшаві порожньо. Іван ще не приїхав, Олег сидить на селі. Маланюк допіру повернув з вакацій. Михайло їздить цілий тиждень. Я сиджу цілком сама – читаю, пишу новий реферат і смажу конфітури. Коли ж їх смажу, то обов`язково уявляю собі той час, який будете жити у мене з ними ви всі: Ви, Дарка, Іван, Олег" [10, с. 13].

Найбільше листів написала поетеса до своєї подруги Н. Лівицької-Холодної. Звісно, так стверджуємо, адже саме найбільше збережених листів, а саме 35, є у нашому розпорядженні. Та все будемо мати сміливість стверджувати це, адже вони мали дружні стосунки і можливо припустити, що твердження про дане листування є вірним. О. Теліга пише з села Железня Жонднова 35 листів за два літа до Наталі, котра жила тоді у Варшаві [1, с. 9]. О. Теліга не любила мешкання у селі, їй там було сумно, особливо тяжко їй було знайти спільну мову з селянами. Тому можна припустити, що це також було однієї з причин такого листування. Усе ж О. Теліга як особистість найповніше розкрилася у листах до Н. Лівицької-Холодної, дочки Андрія Лівицького – Президента УНР в екзилі, дружини маляра П. Холодного (молодшого). О. Теліга і Н. Лівицька-Холодна були знайомі з 1920-х років, із часу навчання у Празі, але особливо зблизилися вони після переїзду до Варшави, де дім Лівицьких був осередком культурного життя української еміграції, і в ньому любила бувати Олена Теліга. Її листи до Наталі Лівицької-Холодної, крім першого, надісланого з Варшави 29 квітня 1932 р., написані в польському селі Желязна Жондова, де вона перебувала разом з чоловіком Михайлом Телігою. який працював там землеміром. Датовані вони травнем-жовтнем 1932 року і червнем-вереснем 1933 року [1, с. 9].

1932–1933 рр. – це був час, коли О. Телігу найщиріша дружба пов'язувала з Н. Лівицькою-Холодною, і вона ділилася з подругою найпотаємнішими думками і почуттями. У багатьох листах О. Теліга пише про свою радість від того, що появилася, нарешті, в неї подруга, якій вона може повністю довіритися, написати і про своє якесь захоплення, і про свої думки. "Для мене писати тобі – найбільша радість. Це ж для мене незнана розкіш – ділитися з кимось, а головне з жінкою, всім... Це так гарно не ховати нічого в своїй душі", – зізнавалася вона подрузі [1, с. 9].

Це листи прості, буденні. Тут трохи і про куховарство, і про косметику, і про моди, і про чарівність одного англійського кіноактора, і про читання позичених у книгозбірні книжок – переважно,польських перекладів західних письменників (Штефан Цвайг, Томас Манн), і про хвороби, й брак медичної допомоги [13, с. 157].

О. Телігу і Н. Лівицьку-Холодну об`єднувала і дружба, і схожість деяких поглядів, адже без них і дружба не виникає. Їх обох відносили до "празької" школи поетів. Потрібно зазначити, що до "празької" школи відносять, здебільшого, поетів, які у період між двома світовими війнами, увесь час або якийсь його відрізок були пов`язані з Прагою. Але головне, що їх поєднувало, на думку відомого літературознавця Юрія Шереха (Шевельова), – – це риси світогляду, ідеології, віри. Віри в існування окремої української "національної духовності" і волі до її вдосконалення [14, с. 12].

І ще одне свідчення авторки листів, яке підтверджує, що перед нами – дійсно щирі, відверті людські стосунки: "Все ж таки добра річ – листи. Часом вони значно краще передають думки людини, аніж розмова. Підчас розмови, може хтось війти, перебити, зрештою, якимось необережним словом твою думку злякати і скерувати в інший бік. А коли пишу весь час переді мною твоє обличчя з найкращим твоїм виразом: дуже жіночим, дуже ніжним і якимось "всерозуміючим і всепрощаючим", – писала О.Теліга Н.Лівицькій-Холодній 8 червня 1933 р. [8, с. 149].

Листи О.Теліги – яскраве свідчення того, якими морально-етичними і світоглядними засадами керувалася вона у своєму житті. До наведених її думок про дружбу варто додати, що до цього почуття вона ставила досить високі вимоги і вважала, що саме стосунки з Н. Лівицькою-Холодною будуть відповідати її ідеалу жіночої дружби, бо в дружбі з чоловіками, яку вона дуже цінувала, завжди є своє, "хай поетичне але "але", – вважала вона[8,с.149]. В жіночу дружбу раніше не вірила. "Ніколи не уявляла, що зможу подружитися цілковито з жінкою, так вражала мене і відштовхувала завжди в жіночій дружбі оця заздрість, дрібничковість і нестійкість. Сьогодні найкраща товаришка, а завтра "міщанка", "дрянь", "развратница" і т.п. "епітети"[8, с.149]. Про своє розуміння дружби писала не раз: "Це старе і сантіментапьне слово – дружба, і його люблять вживати часто. Але, не смійся, Натуся, я страшна ідеалістка і надаю цьому слову велике значіння. І я вірю твердо, що у нас з тобою буде справжня, хороша і глибока дружба... " [8,с.149]. "Наша дружба – це дар, зісланий з неба... " – писала в іншому листі [8,с.149]. Вона вважала, що дружба буде сприяти їх самовдосконаленню, допоможе справитися з негативними рисами характеру, а для цього треба бути щирими і вимогливими одна до одної [8, с.149].

О. Теліга надавала великого значення самовдосконаленню і сподівалася, що разом з подругою вони будуть працювати над своїм інтелектуальним розвитком. Не раз писала, що разом працюватимуть над рефератами, будуть обмінюватися думками з приводу прочитаного, а дружба і взаємна підтримка буде сприяти проведенню в життя їх планів: "Ми маємо якісь думки, розвиток, здібності, але брак нам, кожній зокрема, самовпевненості і смілості, щоб свої плани перевести в життя. Вдвох, підтримуючи одна одну, ми їх переведемо" [8, с.150].

Не менше уваги приділяла О. Теліга вдосконаленню своїх моральних якостей. Висловлюючи враження від прочитаної повісті польської письменниці Габріели Запольської, авторки, яка дуже добре знає жіночі негативні риси, вона пише, що "аж жахнулася над усією безоднею жіночої взагалі – ще якоїсь спеціяльно польської злоби і заздрості О, Натуся, це таке негідне, таке погане, що ми з тобою мусимо кожний, найменший відрух цих рис виривати з корінням із своєї душі" [8, с. 150].

Листування допомагає зрозуміти, як ставилася О. Теліга до такого почуття як кохання, як розуміла стосунки між жінкою і чоловіком. Ці теми займають багато місця у їх листуванні, як і у поетичній творчості. Були ж молодими привабливими жінками, захоплювалися, закохувалися, захоплювалися й ними, це давало натхнення, спонукало до роздумів про сутність цього почуття, яке О. Теліга писала з великої літери: "Що до Кохання. Може, справжнє Кохання буває раз на тисячоліття, може цілком не буває, але не важно саме Кохання, а наше відношення до нього, оцей культ, "лампада", який є і у тебе і у мене, і оце є наше, жіноче, відвічне, що ми схоронили до цього часу" [8,с. 150].

О. Теліга завжди фіксувала, як людина ставиться до України, і це значною мірою визначало її ставлення до цієї людини. Будь-яку щиру прихильність до України і роботу заради української справи вона цінувала дуже високо. Обмінюючись у листах з Н. Лівицькою-Холодною своїми оцінками спільної знайомої, вона писала: "Знаю, дорогенька, що ти їй найбільше закидаєш те, що вона є "слабою" українкою. Але, Натусь, не обвинувачуй її дуже. Не забувай, що по походженню вона не є чистою Українкою, а до того це є жінка типу "інтернаціонального", яка справам нації уділяє небагато часу. Але вірь мені, вона не є цілковито пасивною. Знаю чудово, яку війну вона мала зі своїм добрим знайомим чехом-русофілом. Знаю, як вона його усвідомлювала, як боронила справу нашого руху, як вишукувала різні твори в англійській, французькій і чеській мові, де б мова йшла про існування української нації, щоб подарувати потім цьому знайомому, зробивши до них жовто-блакитні обкладинки. А багато наших жінок-українок, які є такими свідомими в українському товаристві, мовчать вперто при представниках чужої нації. І не лише жінки, а й чоловіки!" [8, с. 153].

Про себе ж і про Н. Лівицьку-Холодну О.Теліга впевнено писала: "Наша "українськість" не підпадає під жадні вітри, не йде на жадні компроміси" [8, с.153].

З листів видно, що О.Теліга мала й неабиякий педагогічний хист, в них нерідко зустрічаються роздуми про проблеми сімейного виховання, деякі з них актуальні й нині. У домі Лівицьких склалася така обстановка, що Наталя із своїм чоловіком Петром Холодним і донею Леонідою (Ідою) жили разом з Наталиними батьками, які, в основному, займалися вихованням онучки. Як завжди буває в таких випадках, виникали конфлікти на ґрунті методів виховання і ревнощів. Своїми переживаннями з цього приводу Наталя ділилася з подругою, та їй співчувала і давала деякі поради: "Дорогенька моя Натуся, розумію, яка це трагедія, бути матір'ю своєї дитини, а разом з тим – не бути. Але цього треба було сподіватися, віддаючи Іду під опіку своїх батьків, а для тебе іншого виходу не було.

Твої батьки, в свій час, цілковито заміняли Іді тебе і Петруся, отже, нема нічого дивного, що Іда більше горнеться до них, але мені здається, що все це тимчасове, але тимчасове необхідне. Це безперечно так і є, як ти пишеш: Ти більше зацікавлена майбутнім. Іди, аніж твої батьки хоч можливо, що вони її люблять не менш від тебе, але вони вже в такому віці, коли ось це далеке майбутнє мало обходить, в той час, як для тебе воно має велике значення. Вір мені, відчуваю все це чудово! [8,с.154].

Але, так мені здається, поки ти не живеш окремо від батьків, ти мусиш піддатися поглядам батьків, що до її виховання. Розумію, як тобі боляче, коли твій тато підриває твій авторитет в очах Іди, і це недобре з його боку, але і ти не підривай авторитет своїх батьків, які були батьками і для Іди в її ж очах, і не сперечайся з ними що до неї. Тяжко це тобі буде, але тимчасом мусиш почекати, поки не зможеш цілковито самостійно зайнятися вихованням Іди. Зрештою, часу ще Іда має так багато, що ти встигнеш, трохи пізніше, скерувати її на той шлях, на який сама хочеш" [8, с.155].

О. Теліга з радістю прийняла пропозицію Н. Лівицької-Холодної навчати її доньку і у зв'язку з цим висловила кілька думок, які не лише свідчать про її безкорисливість, але й про розуміння нею методів навчання та виховання. "Моя дорогенька! – писала вона. – Я вже сама думала запропонувати тобі свою допомогу в навчанню Іди, отже охоче погоджуся на твою пропозицію. Лише жадні сили світу не примусять мене взяти за це гроші від тебе! Ти сама чудово це розумієш. Це просто – виключено! І не говори про це. Я буду вчити Іду, як треба, то і більше буду присвячувати їй часу, оскільки зумію підійти до неї, бо вона, дійсно, дівчинка нервова, дика в стосунку до чужих і недовірлива, отже треба, щоб вона спочатку, хоч трохи звикла до мене, бо інакше їй буде важко зі мною...

Відомо, що чужі завжди краще вчать, як свої, отже ти не можеш вчити Іду, а вчитиму я, але завжди керувати цим навчанням, себто мною, будеш ти, бо ти мати" [8,с.155].

Про своє нездійсненне материнство з жалем писала, що хоч і дуже любить дітей, боїться мати свою дитину, бо не впевнена, що зуміє присвятити їй усе життя і правильно виховати.

Листування переконливо доводить, що для характеру О. Теліги був властивий оптимізм, життєрадісність, весела вдача, що допомагали їй долати незгоди емігрантського життя. "Сумно буває, та й то часом, тяжко завжди, – писала Н. Лівицькій-Холодній, – але ледве я пориваюсь хоч на годину в інший світ, наприклад, до тебе, в …кав'ярню, я завжди буваю весела і на душі у мене робиться радісно, щиро радісно". В інших листах до тієї ж адресатки пише про те, як не зносить цю рису – "охання над своїм станом", про свою вдачу, яка не дозволяє впадати у відчай, хоч на душі часто буває невесело. Та я не маю права сумувати, бо належу до типу таких людей, які всіх дивують, коли перестають сміятися, а вже не дай Боже зажуритися – відразу-ж у всіх насовується питання, чи я не хора" [8, с.155]. Епістолярій О. Теліги – важливе джерело інформації про її культурний рівень, літературні смаки і зацікавлення [8, с.155].

Отже, О. Теліга була високоморальною людиною. У її листах чітко прослідковується товариський характер, вимогливе ставлення до такого почуття, як кохання, підкреслюється важливість дружби. Прослідковується педагогічний хист поетеси, у листуванні з Н. Лівицькою-Холодною під час обговорення питання виховання дочки останньої. Прослідковується патріотизм поетеси, котрий був її життєвим кредо, громадянською позицією упродовж всього життя.

Список використаних джерел

1. Теліга О. Листи. Спогади / О. Теліга / [Упор.: Н.Миронець]. – 2-е вид., випр. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2004. – 400 с. 2. Енциклопедія українознавства: Перевидання в Україні / Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, Фонд духовного відродження ім. митрополіта Андрія Шептицького. – Реп. вид. 1955–1984. – Львів: НТШ. –Том 8: Сигаревич-Тимковская. – 2000. – С. 2805-3199. 3. Шліхта І.В. Дмитро Донцов як ідеолог і теоретик українського націоналізму: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 "Історія України" / І. В. Шліхта. – Київ, 2005. – 20 с. 4. Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності / О. В. Даниленко [та ін.]; ред. А. П. Коцур, Н. В. Терес; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Книги-ХХІ, 2007. – 464 с. 5. Українське слово. – Режим доступу: http://kmoun.info/pages/view/1.html. 6. Енциклопедія українознавства: Перевидання в Україні. – Репринтне відтворення видання 1955–1984. – К.: Глобус. – Том 3: З – К. – 1995. – С. 801–1229. 7. Набитович І. Леонід Мосендз – лицар святого Грааля. Творчість письменника в контексті європейської літератури / І. Набитович. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 222 с. 8. Миронець Н.Епістолярна

спадщина Олени Теліги як історико-літературне джерело//Спеціальні галузі історичної науки: зб. на пошану Марка Якимовича Варшавчика / [ред. Я. С. Калакура [та ін.]. – К.: [б.в.], 1999. – 211 с. 9. Енциклопедія українознавства: Перевидання в Україні / Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. – Репринтне відтворення видання 1955–1984 років. – Львів: НТШ. – Том 1: Абаза – Голов`янко. – 1993. – 400 с. 10. Миронець Н. Невідомі листи Олени Теліги // Українське слово – 20–26 липня 2000 – Ч. 29. – 16 с. 11. Погребенник Ф. Іван Коровицький // Визвольний шлях. – 1996. – Кн. 5 (578) – 641 с. 12. Загублений талант. Сергій Кушніренко: біографічний нарис, твори, документи / [Упорядкув., переднє слово, біографічний нарис, прим. Надії Миронець]. – Дрогобич: Коло, 2013. – 258 с. 13. Шерех Ю. Скарби, якими володіємо// Сучасність. – 1993. – Ч. 6. – 168 с. 14. Миронець Н. До біографії Олени Теліги // Українське слово. – 13 лютого 1997 – Ч. 7 (2852) – 16 с.

Жанна Кулик

ЭПИСТОЛЯРНОЕ НАСЛЕДИЕ ЕЛЕНЫ ТЕЛИГИ

Исследуются жизненные ценности, патриотические позиции, черты характера поэтессы Елены Телиги на основе документов личного происхождения, а именно на основе переписки поэтессы с ее близкими подругами Натальей Ливицкой-Холодной, Ксенией Свитлык и Дарьей Беч. Автор представляет сведения о количестве писем как поэтессой, так и адресованных ей. Перед нами в переписке раскрывается требовательное отношение поэтессы к такого чувства как любовь, подчеркивается важность дружбы. Автор уделяет внимание педагогическим способностям поэтессы.

Ключевые слова: Елена Телига, переписки, патриотические позиции, черты характера, педагогический талант.

Zhanna Kulyk

EPISTOLARY HERITAGE OF OLENA TELIGA`S

Researched Olena Teliga`s values of life, patriotic position, character traits of poetess which were based on personal document, such as on the basis of the correspondence of poetess with her close friends Nataliya Livytska-Holodna, Xenia Svitlyk and Daria Bech. The author provides information of the number of letters which were addressed to poetess, and her letters which were addressed to other pesrons. In correspondence has revealed demanding attitude to such feelings as love, highlights the importance of friendship. The author focuses on the pedagogical talent of the poetess.

Key words: Elena Teliha, correspondence, patriotic position, character traits, teaching talent.